

Herajärven alueen sanontoja

Alla on Kauko Nuutisen lähettämä lista erityisesti Herajärven pohjoispään alueella kuulluista sanoista ja sanonnoista:

Sivut = ihmisen kyljet

Sarvenat = ihmisen lonkat

Korventaa =näristää

Vihma =heikko sade

Vakstuuki = vahakankainen pöytäliina

Koteltaa = sade taukoaa ainakin joksikin aikaa

Ryki = laivalaituri

Makasiini =kaupan erillinen varastorakennus

Resota = liisterekeen laitettavat irralliset laidat

Kesanto = lehmien käsinlypsypaikka kesällä

Leppä = eläimen veri

Romoska = lievä kuume ja yskä, työnteko ei

tunnu maistuvan tämän takia

Menot = papin pitämät seurat jossakin alueen talossa

Ruokko = lehmän antaminen lainaksi

voikorvausta vastaan

Rokuli = olla menemättä töihin tai nukkua liian pitkään (taisi tulla rokulipäivä ,nukuit rokuliin)

Holotna =kylmä

Rahvas =seuraväki tai kirkkoväki

peppotat=tanssit

Äkee =tukalan kuuma ilma kesällä

Pakkanen jantuu =pakkanen lisääntyy ja

tuntuu jatkuvan vielä pitkään

Sekuli =kaksi eri viljaa kylvetty samaan peltoon

Rehu =vilja syötetään ennen puimista

tähkineen eläimille

Riittääköhän töryt =riittääköhän rehut

kevääseen

Seksi = keksi

Kovennukset =kahvin kanssa tarjottavat

Suakkuna = kerrotaan joku tahahtunut asia

,ehkä hiukan kiusallinen

Riusa =riihen puinnissa käytetty varsta

Maitokone =separaattori

Pilikkumi = ehkä maitotuotteiden valmistus ja säilytys kulho

Raaspiikki =iso naula

Ruavilo = harjahirsi esim ladossa

Raapukka = varvuista valmistettu

puhdistusväline

Lonita = valita monesta samantyyppisestä mielestään paras

Tammi=pato

Päästä puustaimelle =oppia lukemaan

Pännä =kynä

Porstua =eteinen

Ottaa förskottia =ottaa etumaksua

Puomi =esim kaupan lähellä ollut hevosten

kiinnipitopaikka asiakkaille

Puustain = kirjain

Kovertti =kirjekuori

Ronkeli = tarkkaan valitseva

Lakeinen =savusaunan seinässä oleva aukko josta savu menee ulos

Pitska = Bensalla toimiva tupakan sytytin

Peelari =alumiininen maidon kuljetusastia

Rospuutto =kelirikko

Hantuukki =käsipyyhe

Tuusa = peltipurkki esim. kahvin säilytykseen

Rytkyt =vaatteet

Rumasyömänen lehmä = hyvin syövä lehmä

Otaltaa = kova riita ,lähes kiinnikäyminen

Mäni sanat ristikolle = tuli riita

Kouhotella = tahallaan yrittää saada riita entisistä asioista ,sanan toinen merkitys tarkoittaa heinien pöyhimistä

Kapelo = puute jostakin

Märehtä = tuoda jo käsitelty asia uudelleen esille

kuulijoiden kyllästymiseen asti

Retan kanssa kahvia = kerman kanssa kahvia

Jästi = hiiva

Ristani = varastopaikalle ajettu väliteloilla

kerroksittain eroteltu tukkikasa

Patiinit = miesten kävelykengät

Livevesi = suopaa tai saippuaa sisältävä pyykkien pesuvesi

Sotkupata = pyykkipata jossa pyykit kiehumassa

Santasokeri = hienosokeri

Hämärätunti = aika illalla ennen valojen

sytyttämistä

Tiehän tuli = sytytä lamppu

Koussikka = puusta tehty kauha jauhoja varten

Helepponen = pienikokoinen

Silta = lattia
Koloa=kuoria
Leipähukka = ilman vihkimistä miehen luokse
asumaan tullut nainen
Soroppi =kahvi
Sumppi = jos keitetään kahvinporoja
uudelleen
Saikka =tee
Venyä =levätä ruokailun jälkeen
Purnu =viljan säilyslaari

Varpaallinen = nahkainen suksen side
Kynsikkäät = sormien keskiniveliin päättyvät
käsineet
Tippaneiti tai tippatäti = terveyssisar
Hitu =perunan kuori
Myrtynyt maito = maito joka piimii kahvin sekaan
laitettaessa
Pirtiyttää = tehdä maidosta kokkelia
Paapoa = hoitaa vauvaa
Yösyttävät lehmät = lehmät jotka jäivät tulematta
iltalypsyille metsälaitumelta

Ei oo vuon vuottamista päivän Pärttylin perästä = satotoiveet menneet vaikka sää korjaantuisikin
Pertun päivän jälkeen

Naapurin välit maksaa hehon rukiita = korostaa välien säilyttämistä naapureihin vaikka joutuisi
hiukan kärsimään

Satoi karjan kynteen = pieni aamuinen sade laidunkautena

Nyt lähtöö rauvan vihat = heinän teon keskeyttänyt suuri sade

Ei oo luutonta lihoo eikä peätöntä kaloo = toteamus siitä että kaikki lihapalat eivät ole luuttomia,
eikä kalat ruodottomia.

Tätiä ei oo joka niemen nokassa = tätiä kannattaa muistaa käymällä kyläilemässä hänen luonaan.

Raha on paskoo ja rukiit Jumalan viljaa = korostaa leivän tärkeyttä sillä rahaa ei voi käyttää
suoraan ruuaksi.

Leikki on jos leipä loppuu, vasta tosi kun tupakka = tupakkamiehen tuskaa tupakan loppuessa.

Parempi sian kyntämä syksyllä, kuin miehen kyntämä keväällä = syyskynnön maata parantavan
vaikutuksen korostus.

Onneksi se on karvakorvan kuolema = eläimen kuoleman vähättelyä, vaikka se monesti oli varsin
suuri menetys puutteen keskellä.

Viisas naipi naapurista, tuhma toisesta kylästä = avioliitosta oman kylän tytön kanssa monenlaista
etua .

Järvi vastaa lehmää = järven läheisyydellä siitä saatavan saaliin takia suuri merkitys niukkoina
aikoina.

Ahvenen kutuun kerkiää = ahven kutee huomattavasti myöhemmin kuin keväällä kuteva särki

Kenkki kenkkii vaatii, hyvä sana vastinetta = alitajunnassa tieto siitä, että hyvät teot ja sanat
odotetaan vastavuoroisesti palkittavan.

Tietää koira pierreensä = ihminen tietää tehneensä väärin.

Itku pitkästä ilosta, pieri kauan naurannista = kohtuus ilon pidossa toivottavaa

On yötä yökötellä Annan päivän aikuista = joulukuulla Annan päivän aikaan yö alkaa olla pisimmillään.

Heikin päivänä heinät kahtiin, ihmisten ruuat kolmiin =Tammikuun 19. päivä olevana Heikin päivänä heinistä pitäisi olla jäljellä puolet ja ihmisten ruuista kaksi kolmasosaa.

Mitta se on määristä varmin = korostaa sitä että kaikista tarkimmaan tuloksen saa mittaamalla.

Säkkiinsä päen suarnooja = jos puheista käy selvästi ilmi oman edun tavoittelu

Oma suu se on lähempänä kuin kontin suu = toteamus siitä, että oma etu tulee ensin huomioitua
Siitä myöten suksen juoksu = työnteon edistymisen vaihtelee päivittäin

Niitä mänöö kolometoista tusinaan = kertoo siitä, että heikkolaatuista pitää saada yksi ylimääräinen, myös itselle epämiellyttävistä ihmisistä ehkä voitiin näin ajatella

Alla on lisäksi koottuna 20-30 -lukuilla käytettyjä ja vielä toisinaan Herajärven alueella käytettäviä sanoja.

Lähde: Toivo Pölönen, "**Puson perukoilta - Herajärven heinämailta**", Omakustanne, Joensuu 1999

A-E

aino, aina - verkon paula

anikka - ei aivan

arentilainen - vuokralainen

ehättää - kiirehtiä, tehdä heti

emäpuu - veneen pohjapuu

eteys - alue, jossa työ esim. niitto etenee

eto - mitätön, pieni "Eto eläjä ja rehvasteloo"

ettone - päiväuni

eusta - edusta

H-J

halavattu - lievä kirosana

haltata - halvaantua

hammeli - esim. kääntöauran aisankiinnityspuu

hamutat - länkien pehmusteet

hattarat - jalkarätit

P-R

pakra - uitto- tai palohaka

panka - esim. tukkireen jalaksen vitsaspanta
jyrkässä alamäessä

partsikka - hevosten lähes ammattimainen
vaihtaja

partsikoida - tehdä esim. hevoskauppaa

petlata - laittaa nuoraan esim. silmukka
silmikoiden

persetti - lievä kirosana, kehno, halavattu

piiroopualikka - piirakan kuorien ajelukaulin

piäpussi - hevosen kauran syöttöpussi

posteli - olkipatja

pottu - potta

pulupukka - esim. lumpeen siemenpallukka

puoska - lapsi

puupuiroo - palsta, puidenhakkuupaikka
metsässä

purku - lumipyry, tuisku

putsi - isohko puuastia

pätinäkunta - koko perhe

hierin - vellin sekoitin, tehty männyn latvaosan kerkästä
hotti - pieni kalanpoikanen
hotu - joen sivu-uoma "rosvohotu"
huikkia - vaihtaa päikseen, ilman välirahaa
huilata - levätä
huima - vähämielinen
huttu - jauhopuuro
hyyrätä - vuokrata
ies - edes, "sais ies pari markkoo"
ietii - mahdollisuus, "ei ollu paljo ietii"
jussikko - sitkeä, lyhyt saraheinikko, jussinparta
juuma - äkkisyvä rantamatalikon jälkeen

K-L

kahmalo - kahden käden muodostama "kuppi"
kahvipotti - kahvin survinastia
kamana - oven karmin yläpuu
kapelu - puute jostakin
kehvetti - lievä kirosana, "voi kehvetti sentään"
kenkätä - antaa halvalla tai ilmaiseksi
kerkkä - suksisauvan porkka, havupuun vuosikasvu
kettu - ketto kiisselin päällä
kihveli - yleensä 5-piikkinen talikko
kilikki - kikkeli, tipero
killittää - juoda itsensä täyteen
koteltaa - sateen jälkeen näkyy pilven rakoilua
kuama - vähentyä tai mennä kaikki
kurnia - nälkä "kurnii" mahaa
kutalehtaa - vötkyillä laiskana
käistellä - kalastaa ajamalla kalaa matalikolla verkkoon
laki - tuvan välikatto
laaki - halvaus, lyönti
lapssaunaiset - rotinat
lastuva - pihassa halontekopaikka, rante
lavinäre - lenkinäre, jolla puomit sidotaan
liipetti - ratapölkky
liippa - kovasin
lipata - leikata tukkaa

pätö - mitätön, "Pätö eläjä ja isäntöön näyttelöön"

raplinki - muurauslaasti
ramppi - ovenhaka
rante - esim. pihassa halontekopaikka, lastuva
reimi - pitkäsiima
remeli - nahkahihna
rillata - tinkiä, mankua, haluta
rinklummi - kehäkukka
ripsua - pyyhkiä esim. välikatto lehtiluudalla
rive - seinänraon tilke
rotinat - lapssaunaiset (ven. rodi - synnyttää)
rupeama - työjakso, aterioiden välinen aika
rutosti - paljon, nopeasti

römppäviikko - palvelijoiden vapaaviikko

rännäli - kahvinpaahdin

S-T

sapilaat - heinärukojen kantopuut
seltokka - hevosen selkään pantava valjasosa
sopora - hankalaksi mennyt asia
suakkuna - kasku
sujo - ollaan sujot, esim. velasta
sulikka - hauensulikka pieni hauki
sättäpurkki - purkki onkimatoja varten
taasa - pesuvati
takka - kantamus, taakka
temmi - taltta
tiera - lantapaakku hevosen kengässä
tiinu - suuri puuastia, taikinatiinu, lihatiinu
tipero - ks. kilikki
tiska - suurehko puusaavi johon tiskivesi koottiin
toreutua - suuttua
tuima - suolaton
tupuri - ankkurikivi
törky - lehmänruuaksi riivityt heinät ja lehdekset

U-Ä

urkko - urakka

lippi - tuohinen juoma-astia
lipruta - olla mieliksi
litsku - jousellinen hiirenloukku
lotskulauta - väline, jolla esim. pässi tehdään
"kyvyttömäksi"
luokki - vommel, hevosen valjaita
läsiä - sairastaa

M-N

maho - kantamaton, ei tiine lehmä
maki - ulkokuone, käymälä, huussi
makuus - makuupaikka, esim. hirvellä
mantu - maat ja mannut
marhaminta - hevosen kiinnipanoremmi
marto - maho
miero - outo, rahvas
mierontie - kerjuulla, koditon
miähnä - yleensä kalanmäti
muavunnainen - laaja sadealue, ei kuuro
mukea - hapan, väkevä
murto - paljon, läjäpäin
mykrä - myyrä
myötämöisin - lähteä (tavaroineen) lopullisesti
märkä - mätä
navi - puutappi
niuha - huonosyömänen
nuusa - puute jostakin, kapelu
näkysä - riittoisa
närte - vilja-auma

vari - kuuma
varvi - hirsikerta rakennuksessa
veres - tuore, uusi
viehka - talvitien viitta esim. järvellä
vuitti - osuus jostakin
ylitys - esim. tielle valunut ja jäänyt vesi,
paanne
äimä - iso nahkan ompeluneula
äkkä - lapsen uloste